

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: P. M.
Cím: Buda és Pest a világirodalomban

Forrás: Újság

3m (Hely) 1925. 5. 31. (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy 81

Hely

Idő

"1925"

Személy

Helyszám

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.

Buda és Pest a világirodalomban

— Ballagi Aladár könyve —

Ötven esztendeig kereste, gyűjtötte az öreg historikus: Ballagi Aladár, a Budára és Pestre vonatkozó adatokat, kútforrásokat. Beutazta érte az egész Európát; felkutatta, megzavarta a világhírű könyvtárak és levéltárak békés csöndjét lemásolta az inkunábulumokat, az érdekes okmányokat, hogy aztán hetvenkétéves korában Hungarica és Pestnesis gyűjteményének bibliografiájával megprezentálja Budapestet. Harminc éves, vas-tag könyv az, amelyet „Buda és Pest a világirodalomban” címen a főváros: Pest, Buda és Óbuda egyesítésének ötvenedik évfordulója alkalmából közreadott. És Ballagi Aladár egy életre szóló nagyértékű munkájának a felét se teszi ki az az első kötet, amely most elhagyta a sajtót. Ballagi Aladár azt akarta bemutatni, hogy kétszázharmincnyolc esztendő alatt: 1473-tól 1711-ig mit írtak, mit mondtak a világ minden tájékán megjelenő könyvekben tudósok és politikusok Pestről és Budáról. Műve most megjelent kötetében azonban csak 1600-ig ér el. Könyvében néhány markáns vonással érdekes képet fest Mátyás király udvaráról és pompás kis tanulmányban mutatja meg a török uralomnak érdekes, politikailag és kulturális szempontból egyaránt fontos és változatos idejét. Rendkívül plasztikus az a leírás, amelyet Mátyás király udvaráról ad. Mátyás királyban megvolt minden — mondja Ballagi — ami a fejedelmi tekintélyt kidomborítja;

minden, ami rettegetté és ezáltal a kor fel fogása szerint tiszteltté teszi. Egyaránt hatalmas kincstár és haderő állott rendelkezésére. Ha azonban az állami életnek csakis e két oszlopára gondol; Kelet és Nyugat határára élve, aligha különbözött volna a Rettenetes Ivántól. Ő azonban nem a Kelet, hanem a Nyugat fejedelmei között akart első lenni, és a Nyugat ízlése és kívánalmai szerint rendezte be uralmát. Felkarolta a tudományt és a művészetet, a művelődést pedig előmozdította minden erővel. Azt mondja Ballagi, hogy Mátyás királynál az írók pazar pártfogolása sem volt pusztán kedvtelés. „Megfigyelhetted az udvarában hemzseggő, főként olasz, részben cseh és osztrák humanisták jellemtelén hadát, melynek rendszerint a zsebe diktálja az ítéletét. Megállapíthatta, hogy a társadalom emez alkatelemeit is ép úgy kizárólag egyéni érdekeik mozgatták, mint anyagiságba merült időkben a társadalom többi részét. Egy-egy szertelen hízelgésüket visszautasította ugyan, de mivel a világ sora nyilvánvalóan úgy fordult, hogy a becsületet immár ez a becsületben igen fogyatékos népség osztogatja; nem kímélte tőlük aranyait, mert így kívánta a közjót szem előtt tartó államérdek. Ez az eredete annak a politikának, mely által a budai udvar a világ szemében minden egyéb királyi székhely fölé emelkedett.”

Ballagi Aladár abban az erős és szökimondó kritikában, amellyel Mátyás király korát és Mátyás király történetíróit jellemzi, valahogy mintha jellemezni akarná más idők történetíróit is. Elmondja ezután Ballagi, hogy a híres Corvinák miképpen pusztultak

el. Szerinte nem a török, hanem „az elzúllott ország méltó királyai, II. László és II. Lajos hallatlan gondatlansága és nyomorúsága, meg az alattuk elterjedt közromlottság pusztította el még mielőtt a török betehette volna a lábát Budára”. Idegen követek a XVI. században — mondja Ballagi — távozásukkor rendszerint arany, ezüst kupákat kaptak ajándékba. A két jagellóházi magyar király koldus udvara ezekkel nem rendelkezett és nagyon kapóra jött, hogy a sűrűn jövő-menő követeknek a Corvinákból kedvezkedhettek. A bécsi szakértő humanisták is rendszeresen fosztogatták a Cimeliotékát, békét hagyva az értéktelennek. Ez idő szerint Bécsben harmincegy corvinát őriznek, de mennyi az, melynek provenienciáját se jelzése, se jellegzetes borkötése nem árulja el. Massaro, a velencei követ titkára, 1520-ban látogatta meg a könyvtárt és azt írja róla, hogy „ami értékes könyv volt itt, az már mind eltűnt”. Mint érdekességet említi fel Ballagi, hogy Tolhopf János lipcei egyetemi tanár, 1448 óta Mátyás udvari asztrológusa, Mátyásnak ajánlott kézirati műveiben a budai meridian választotta elsőnek, vagyis olyannak, amelytől kezdve számította keletre és nyugatra az úgynevezett hosszúsági fokokat az egyenlítő mentében. Münz János 1494-ben nyomtatott művében még szintén a budai meridiánnal operál, de Ballagi Aladár szerint nyilván azért, mert a királyi jutalom elmaradt, azontúl évek során át már a bécsi meridiánnal végzi kalkulációját.

Érdekes Ballagi Aladárnak az a megállapítása is, hogy a rákosi országgyűlés nem a Rákos patakától vette a nevét, hanem megfordítva. Az történt ugyanis, hogy Mátyás után egymást érte a sok lengyel típusú rokosz, vagyis zajos diéta, amelyet a mai Rákos-patak mentén tartottak. A patak aztán valószínűleg a „rokostól”, vagyis gyű-

Székesfehérvári háziorvosoktól vette a nevét, mert hiszen a Rákos nevű pataokban rák soha nem volt.

Abban a tanulmányában, amelyben a török hódoltság idejéről beszél Ballagi, elmondja, hogy a budai basák között mindenféle nemzetség volt: perzsa, arab, cserkész, gruz, örmény, zsidó, orosz, szlovén, olasz, sok török és arnót, még két magyar származású is; a legtöbb azonban bosnyák volt. A XVI. században a basák tanácsában Budán ép úgy, mint a stamboli divánban a szláv az uralkodó nyelv, de már a Habsburgokkal való érintkezésükben magyar volt a diplomácia nyelve. A bosnyákok nagy számmal telepedtek Budára. Ők voltak a török birodalom méltán híres mesteremberei, szattyángyártók, cserzővargák, fegyvercsiszárok és rézművesek. Az arnótokból kerültek ki a markotányosok és szatócsok. A zsidók is mindenütt igen jól megfértek a törökkel. A basa-gazdálkodás sok mindent elpusztított; de alkotott is. A török kezén Budavár elsőrendű erősség lett. Ők építették Buda erős falait. Rengeteg templomot létesítettek; Budán is, Pesten is felsőbb iskolákat állítottak. Buda legtöbb fürdője is az ő művük; és még a rabok is kikönyörögték, hogy ezekben a egyszerű fürdőkben néha-néha megtisztálkodhassanak. Gyönyörűen ápolt kertek és szőlők rétege övezte a várost. Egykorúak nem győzik eléggé magasztalni jórészt Kis-ázsiaiából és a Balkánról hozott gyümölcsfaik termékeit. A Gellérthegy déli oldalán most is viruló, törpe fügefabokrok, a tövükben viruló egzotikus virágokkal, maig őrzik a budai basa ottani híres kertjének emlékét. Igaz, hogy ez a paradicsom csak oázis volt a sivatagban. Buda várának csak a közvetlen környezetiig terjedt. Azontúl 1—2 mérföldnyire mindent elpusztított a török.

P. M.